

Ο ΑΙΓΥΠΤΙΩΤΗΣ Ελληνισμός αποτέλεσε κατεξοχήν φυτώριο και κοιτίδα του παροικιακού ευεργετισμού. Απτή παρουσία των Ελλήνων στη νεότερη Αίγυπτο διαπιστώνεται στις αρχές του 19ου αιώνα, επί Μωχάμετ Αλη. Μετά την εγκατάστασή τους, οι Έλληνες πάροικοι οργανώθηκαν σε κοινότητες και φρόντισαν να καλύψουν τις ανάγκες της παροικίας

χτίζοντας εκκλησίες και σχολεία. Στον τομέα της κοινωνικής πρόνοιας και αρωγής ίδρυσαν ορφανοτροφεία, νοσοκομεία, βρεφοκομεία και γηροκομεία, με αποτέλεσμα να ανυψωθεί το επίπεδο ζωής της παροικίας, να αναπτυχθεί η ιδιαιτερότητα του πολιτισμικού της χαρακτήρα και να εδραιωθεί το αίσθημα της εθνικής ταυτότητας και συνείδησης στον εκτός του

περιορισμένου ελληνικού κράτους παροικιακό χώρο. Οι σχέσεις των Ελλήνων παροίκων με το αιγυπτιακό κράτος υπήρξαν τυπικά αρμονικές, σχέσεις καλού υπηκόου με τη νόμιμη αρχή. Κοινωνικά, θεσμικά και εν μέρει διοικητικά ο Ελληνισμός συγκροτήθηκε γύρω από τρεις πόλους: Το Πατριαρχείο, το Προξενείο και την Κοινότητα.

ΑΙΓΥΠΤΙΩΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

"ΚΟΙΤΙΔΑ ΕΥΕΡΓΕΤΙΣΜΟΥ"

Της Ματούλας
Τομαρα - Σιδέρη *

Α' ΜΕΡΟΣ

Στο πλαίσιο του κοινοτικού χώρου, ιδιαίτερο ρόλο έπαιξαν οι αδελφότητες ή πατριές, όπως τις αποκαλούσαν οι Αιγυπτιώτες. Η σύσταση των αδελφοτήτων γινόταν με κριτήρια εθνικοτοπικά, όπου υπερείχε η συνείδηση της κοινής «γενέθλιας γης», ενώ η λειτουργία τους στηρίχθηκε στην εσωτερική αλληλεγγύη, στην αλληλοϋποστήριξη και στην καλλιέργεια σχέσεων «καλής γειτονίας και συμβίωσης» με τον ευρύτερο αιγυπτιακό χώρο. Το στοιχείο της αλληλεγγύης και της φιλανθρωπίας, άλλωστε, αποτελεί κορυφαία αξία και στο Ισλάμ.

Από τις ελληνικές κοινότητες και αδελφότητες, τις δύο αυτές μορφές συγκρότησης της συλλογικής ζωής, αναδείχθηκε και η προσωπική πορεία ορισμένων μελών τους, στον βαθμό που αυτά ανέπτυξαν το πρότυπο της ατομικής λειτουργίας. Μεταξύ αυτών ευρίσκονται τυπικά και οι μεγάλοι ευεργέτες.

Η παρουσία των ευεργετών εικονογραφείται παραδειγματικά από τις επιτυχημένες οικονομικές και κοινωνικές διαδρομές που ακολούθησαν, καθώς και από τις ξεχωριστές επιδόσεις που έδειξαν υπηρετώντας την παροικία με αίσθημα υψηλής ευθύνης και κοινοτικής συνείδησης, την ιδιαίτερη πατρίδα τους με πρόδηλο αίσθημα νόστου, αλλά και το εθνικό κέντρο με συνείδηση της οφειλής τους στο Γένος.

Η ανάδειξη των ευεργετών

Ως πλούσιοι έμποροι, επιτυχημένοι βιομήχανοι ή διαπρεπείς τραπεζίτες, διέθεσαν μεγάλο μέρος της περιουσίας τους προκειμένου να καλύψουν ελλείμματα των κοινοτήτων τους εκεί, στην αιγυπτιακή χώρα που τους υποδέχθηκε και όπου έζησαν μεγάλο μέρος της ζωής τους. Διέθεσαν χρεόγραφα πολλών αιγυπτιακών λιρών ή λιρών Αγγλίας για να δημιουργηθούν τα φερόνυμα ιδρύματα στην αιγυπτιακή χώρα:

Στην Αλεξάνδρεια ιδρύθηκε η Τοσιτσαία Σχολή (1854), το Αβερλώφειο

Το καταδρομικό «Γ. Αβέρωφ» σε επιστολικό δελτιάριο εποχής. Ο Μετσοβίτης Γεώργιος Αβέρωφ διέθεσε 2.500.000 δρχ. για την ναυπήγηση του θωρηκτού (1899). Ήταν μία από τις μεγάλες δωρεές του εθνικού ευεργέτη προς το ελληνικό κράτος. Συνέβαλε επίσης στην αποπεράτωση του «Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου», έκτισε τη Σχολή Ευελπίδων και το Αβερλώφειο Εφηβείο και χρηματοδότησε την ολική ανακατασκευή του Παναθηναϊκού Σταδίου εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896.

Παρθεναγωγείο (1897), η Σαλβάγειος Επαγγελματική Σχολή (1907), το Μπενάκειο Ορφανοτροφείο Θηλέων (1909), η Ζερβουδάκειος Σχολή (1911), το Χωρέμειο Ραδιολογικό Περίπτερο (1924), η Φαμηλιάδεις Σχολή (1925), το Αντωνιάδεις Γηροκομείο (1925), το Κανισκέρειο Ορφανοτροφείο (1926), το Κοτσίκειο Νοσοκομείο (1932). Το Μπενάκειο Οικονομικό Συσσίτιο (1908) εξασφάλιζε καθημερινά τροφή στις άπορες οικογένειες, στους εργάτες και στους φτωχούς μαθητές της αλεξανδρινής

Το Σπετσεροπούλειο Ορφανοτροφείο στην Ηλιούπολη του Καΐρου, δωρητά των αδελφών Γεωργίου και Δημητρίου Σπατασερόπουλου από την Ασσέα Αρκαδίας (Αρχείο ΕΛΙΑ).

παροικίας.

Στο Κάιρο λειτούργησε η Αμπέτειος Σχολή (1860), το Αχιλλοπούλειο Παρθεναγωγείο (1905), το Αχιλλοπούλειο Νοσοκομείο (1912), η Ξενάκειος Σχολή (1922), το Σπετσεροπούλειο Ορφανοτροφείο (1928), ενώ ο Νέστορας Τσανακλής χρηματοδότησε την ανέγερση του Ναού Κωνσταντίνου και Ελένης (1906), ενισχύοντας την ορθοδοξία και τους χώρους λατρείας των εκπατρισμένων Ελλήνων.

Οι ίδιοι ευεργέτες έκαναν αισθητή την παρουσία τους στην ιδιαίτερη πατρίδα τους. Διεκπεραίωσαν εκεί έργα υποδομής (Αχιλλοπούλειος Αστική Σχολή Βόλου, Τσανακλήδεις Σχολή Κομοτηνής, Χωρέμειος Γεωργική Σχολή Χίου). Χορήγησαν υποτροφίες και ανέλαβαν την προικοδότηση άπορων κοριτσιών «αμέμπτου ηθικής και αρίστης διαγωγής» των συντοπιτών τους.

Τέλος, ωφέλησαν το Γένος ενισχύοντας το Εθνικό Κέντρο:

Στην Αθήνα, ο Μιχαήλ Τοσίτσας κληροδότησε σημαντικό ποσό για το Πανεπιστήμιο, το Αμαλίο Ορφανοτροφείο και το Πολυτεχνείο (1859). Στην ίδια κατεύθυνση, η σύζυγός του Ελένη Τοσίτσα, διευρύνοντας τη δωρεά της, έκανε δυνατή την ίδρυση του Αρχαιολογικού Μουσείου (1866). Για την ανέγερση του Πολυτεχνείου σημαντικό χρηματικό ποσό κληροδότησε ο ανιψιός του Νικόλαος Στουρ-

νάρης. Και ο Γεώργιος Αβέρωφ ολοκλήρωσε τις προηγούμενες δωρεές για το Πολυτεχνείο, που πήρε τελικά τον τίτλο «Εθνικό Μετσόβειο» τιμώντας και τους τρεις Μετσοβίτες ευεργέτες του. Από χρηματική δωρεά του Γεωργίου Αβέρωφ κτίστηκε επίσης το συγκρότημα της Σχολής Ευελπίδων (1896), το Αβερλώφειο Εφηβείο (1896) και ναυπηγήθηκε το θωρηκτό «Γεώργιος Αβέρωφ» (1899). Ο ίδιος ευεργέτης διέθεσε μέρος της περιουσίας του για την τοποθέτηση των αδριάντων των εθνομαρτύρων Ρήγα Φεραίου και Πατριάρχη Γρηγορίου Ε' στα προπύλαια του Πανεπιστημίου Αθηνών (1896) και ανέλαβε την ολική ανακατασκευή του Παναθηναϊκού Σταδίου εν όψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 1896.

Από δωρεά του Παναζή Βασσάνη κτίστηκε η Σχολή Ναυτικών Δοκίμων (1904), ενώ από δωρεά του Βασίλη Σιβιτανίδη ιδρύθηκε η Σιβιτανίδεις Σχολή Τεχνών και Επαγγελματιών (1927).

Ο Εμμανουήλ Μπενάκης και οι γαμβροί του Κωνσταντίνος Χωρέμης και Στέφανος Δέλτα (από τις κόρες του Αλεξάνδρα και Πηνελόπη) συμμετείχαν στην ιδρυτική επιτροπή για τη δημιουργία του Κολλεγίου Αθηνών (1925). Στο χώρο της υγείας, ο Εμμανουήλ Μπενάκης ίδρυσε (1926) τη Σχολή Νοσοκόμων του νοσοκομείου «Ερυθρός Σταυρός». Για τα δύο αυτά ιδρύματα «εθνικού προσορισμού», ο πρόεδρος της Ελληνικής Δημοκρατίας Παύλος Κουντουριώτης του απένευσε τον τίτλο του Εθνικού Ευεργέτη.

Μεταξύ πολλών άλλων ευεργεσιών σε όλη την Ελλάδα (Θεσσαλονίκη, Αίγινα, Ναύπακτος, Δωδεκάνησα, Μακεδονία), κτίστηκε στην Αθήνα η Μπενάκειος Βιβλιοθήκη (1928) και το Φυτοπαθολογικό Ινστιτούτο (1931). Ακόμη η ίδρυση της Εθνικής Πινακοθήκης οφείλεται σε συνεισφορές του Εμμανουήλ Μπενάκη, ενώ το Μουσείο Μπενάκη (1930) ιδρύθηκε από δωρεά του γιου του Αντώνη Μπενάκη.

ΜΗΝ ΧΑΣΕΤΕ ΤΗΝ ΕΠΟΜΕΝΗ
ΤΕΤΑΡΤΗ ΤΟ 2ο (ΤΕΛΕΥΤΑΙΟ) ΜΕΡΟΣ

* Η Ματούλα Τομαρα - Σιδέρη είναι Αν. Καθηγήτρια του Παντείου Πανεπιστημίου - Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, και Επιστημονική Διευθύντρια του Ιστορικού Αρχείου της Ελληνικής Κοινότητας Καΐρου